

**NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK 1957**

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK

1957

Redaktion:

GÖSTA BERG · BENGT BENGTTSSON

Redaktör: Bengt Bengtsson

*Omslagsbilden återger trädgården på Julita
med Stora huset i bakgrunden*

*Tryckt hos Tryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1957
Djuptrycksplanscher från Nordisk Rotogravyr*

EN BELLMANSBILD PÅ BJÖRNSTORP

av Brita Stjernswärd

Bellmansminnen i Skåne snubblar man ju inte precis över. På en salongsvägg på Björnstorps slott möter man emellertid helt överraskande skaldens drag i en drastisk och färgstark akvarell, 25 × 40 cm stor. Denna är signerad: "Ritadt af C. C. M. Biörnstorp d: 6 mars 95", samt har följande påskrift: "Bellmans ankomst uti de Elyseiska Fäldten. Emottages af för detta Fader Berg, Poëten Lidner, Fredman, Mollberg, Mowitz och Fader Kulckus. på andra Stranden Synes Ulla Winblad, gråtande och i diup Sorgedrägt."

C. C. M. är den signatur, som alltid begagnades av grevinnan Christine Charlotte Mörner (f. 1760, d. 1832), gift första gången 1780 med majoren friherre Axel Thure Gyllenkrok (f. 1751, d. 1805), från 1794 innehavare av Björnstorps och från 1795 av Svenstorps fideikommiss. Axel Gyllenkroks föräldrar bebodde Svenstorp och han bosatte sig med sin maka på Björnstorp. Deras äktenskap upplöstes 1799 och följande år gifte Christine Charlotte Mörner om sig med dåvarande chefen för Skånska kavalleriregementet, sedermera generallöjtnanten friherre Bror Cederström (f. 1754, d. 1816), känd som ivrig gustavian. De bodde först på Tommarps översteboställe vid Kvidinge i Skåne och flyttade 1802 vid Cederströms utnämning till president i Krigskollegium till Stockholm samt sedan efter hans avskedstagande 1809 till Obygård nära Alvesta.¹

"I dessa dagar voro få illustrare societeter i Stockholm än Krigspresidentens salong men, det erkännes, ej genom hans snillrika umgänge, utan genom hans musikaliska och poetiska makas", skriver P. Wieselgren.² Christine Charlotte Mörner blev mycket firad i den stockholmska societeten som den talangfulla och spirituella dam hon var. Enligt Wieselgren var hon "en bland de få,

*Belmans ankomst till de Elyseiska Fälden
 i följd af sin sista Färd till Berg. På sin sista Färd till Berg. På sin sista Färd till Berg.
 af Thure Thulström, på andra Bandet af den tillika utgående af Thure Thulström.*

"Belmans ankomst uti de Elyseiska Fälden." Aquarell af Christine Charlotte Möner 1795.
 Tillhör friherre Thure-Gabriel Gyllenkerök, Björnstorp.

som i Gustaf Adolfs tid hade en vitter societet omkring sig. Krigsrådet O. Åhlström förklarade henne vara denna tids fru Nordenflycht, kring vilken musici och skalder gärna samlades och där de av Å. utgivne 'Sångstycken' exequerades och approberades, förrän de utgåvos."³ Redan 1795 hade hon kommit i kontakt med C. C. Gjörwell, som med uppskattning läst en av henne författad pjäs samt hennes kommentarer till densamma, och Olof Åhlström tryckte i sina publikationer "Musikaliskt Tidsfördrif" och "Skalde-stycken satta i musik" en del visor författade av Christine Charlotte Mörner. Bengt Hildebrand har visat,⁴ att en del av tidens allmänt kända visor, som spreds över landet i skillingtryck, hade henne till författarinna. Hon skrev mycken vers för att roa sin familj och umgängeskrets, liksom hon också till deras nöje ritade karikatyrer och lustiga genrebilder. Hon målade någon enstaka gång i olja, men hennes produktion bestod mest av akvareller, tuschteckningar och lavingar.⁵ Hon kallades t. o. m. till hedersledamot av Målare- och bildhuggareakademien, som Konstakademien då hette, en utnämning som även den franska konstakademien hedrade henne med samma år.⁶ Detta givetvis för sin roll som konstens beskyddare och ej som dess utövare.

Christine Charlotte Mörner hade också anknytning till hov och stockholms societet genom sin broder, generallöjtnanten greve Hampus Mörner, den kvicke och humoristiske "Hampus Husar", hjälten i så många anekdoter. Han var mycket uppskattad vid Gustav III:s glada hov och vågade vara rolig även i Gustav IV Adolfs stela omgivning samt skrev vers och roade också Karl XIII:s hov.⁷

Naturligtvis måste de båda versskrivande och musikaliska syskonen Mörner ha varit väl förtrogna med Bellmans dikter, långt innan Christine Charlotte blev bosatt i Stockholm och umgicks med den flitige upptecknaren av bellmansmelodierna, krigsrådet Olof Åhlström. Det finns intet belägg för att hon personligen sammanträffat med Bellman, men det är möjligt att hon gjort det. I varje fall har budet om hans död, som inträffade den 11 februari 1795, när det nådde ned till Björnstorp, inspirerat henne till att med penseln skildra skaldens tänkta mottagande på de elyseiska fälten. Om hon hade gjort ett eget porträtt av

skalden, skulle det givetvis ha gjort akvarellen i fråga bra mycket intressantare i våra ögon, men i stället har hon valt att avbilda honom efter Sergels kända vinlövsomkransade porträttmedaljong med den förnäma profilen. Graverad av J. F. Martin prydde denna Bellmansbild titelbladet till första upplagan av Fredmans epistlar och har på så sätt blivit det mest spridda porträttet av skalden. Kanske ansåg Christine Charlotte Mörner, att den bilden redan i allmänna medvetandet var inkarnationen av Bellmans person, så att hon inte kunde tänka sig honom avbildad på annat sätt.

På akvarellen har Bellman just lämnat Karons färja med tre tjocka volymer under armen. På bokryggarna står angivet att det är Fredmans epistlar, och ur båten hjälper honom fyra små änglar att avlasta lyran och ytterligare två verk: Bacchi Handbibliotek och Bacchi Ströskrifter. Några sådana verk utgav Bellman ej, men titeln kan väl syfta på hans osamlade bacchanaliska diktning. I Kexels Bacchi Handbibliotek medarbetade Bellman. Fredmans Sånger och Bacchi Tempel, som ju höra till Bellmans främsta utgivna arbeten, omnämnas egendomligt nog ej.⁸

Om konstnärinnan velat hylla skalden genom att avbilda honom i klassisk profil, så har hon däremot låtit sin burleska fantasi blomma fritt, när det gällt att återge de redan legendariska figurerna ur den bellmanska diktvärlden. Det är ett brokigt och groteskt sällskap, som välkomnar Bellman på stranden av Styx. Prydd med lagerkrans och iförd en ljusblå och vit mantel à l'antique står främst "för detta Fader Berg". Vid sidan av honom skyndar Lidner ivrigt välkomnande fram. Hans enorma näsa tävlar i kulör med klädseln: grön- och rödblommig nattrock, gröna byxor och blå strumpor. Bakom Fader Berg synas förmodligen Fredman och Mollberg och längst till höger stå Mowitz och Fader Kulckus.

I bakgrunden till vänster skrida värdiga gestalter i fotsida mantlar i de saliga lunderna. Om figuren i svart och vitt längst till höger har konstnärinnan i underskriften meddelat, att det är Ulla Winblad i djup sorgdräkt. Hennes pose liknar de avbildningar man känner av samtida aktriser i tragiska roller.

På baksidan av den inramade akvarellen står antecknat med

bläck: "Alfred W:son Gyllenkrok till Axel W:son Gyllenkrok." Dessa voro båda sonsonssöner till Christine Charlotte Mörner och den sistnämndes son, översten friherre Axel Gyllenkrok, som avled 1946 i Stockholm, hade testamenterat akvarellen till sin släkting friherre Thure-Gabriel Gyllenkrok, den nuvarande innehavaren av Björnstorp. På så sätt har Christine Charlotte Mörners Bellmansbild återbördats till det ställe där den tillkommit.

¹ Bengt Hildebrand, *Den gamla Oby-släktkretsen och dess minnen*, i *Värebygd* 1941. Jfr även Hildebrands artikel Cederström, Ch. Ch., i *Svenskt Biografiskt Lexikon*, del 8, s. 135 ff.

² *Svenskt Biografiskt Lexikon*, ny följd (1859—60), s. 99.

³ *Biographiskt Lexikon*, 9 (1843), s. 270 f.

⁴ Bengt Hildebrand, a. a., s. 89 f.

⁵ Över 300 teckningar och akvareller finnas bevarade i bl. a. tre "ritböcker". Den ena, illustrerande hundra olika ordspråk, äges jämte en annan med karikatyrer och genrebilder samt en kortlek med små akvareller, av friherre Thure-Gabriel Gyllenkrok, Björnstorp; den tredje, som mest innehåller karikatyrer, tillhör professor Bengt Hildebrand, Stockholm. En andra ordspråksbok, som funnits i familjen von Blixen-Finecke's ägo på Näsbyholm i Skåne, gick troligen förlorad vid en eldsvåda där 1955.

⁶ *Svenskt Konstnärslexikon I* (1952), s. 297.

⁷ *Biographiskt Lexikon*, 9 (1843), s. 261 ff.

⁸ För dessa påpekanden tackar jag docent Olof Byström.